

Kolár Jan Stanislav (1896–1973)

Jan Stanislav Kolár se narodil 11. května 1896 v Praze. Rok 1896 byl zároveň rokem, kdy se v Praze uskutečnilo první kinematografické představení, a tato událost jako by předurčila Kolárovo celoživotní směřování. Osobnost J. S. Kolára v sobě snoubí tři odlišné, avšak vzájemně propojené filmové kariéry, z nichž každá svým osobitým a zásadním způsobem ovlivnila podobu české kinematografie.¹⁾

První sférou, do které J. S. Kolár zasáhl ještě během svých studií na pražské právnické fakultě, byla samotná výroba českých filmů. Prvním Kolárovým počinem se stal námět nerealizovaného filmu *Achiles Okrim kontra Graham Shippard* z roku 1916. Díky tomuto námětu a díky kontaktům svého bývalého spolužáka a později kameramana Lucerna filmu Karla Degla se J. S. Kolár dostal do prostředí filmové výroby a brzy také k samostatnému natáčení.

Roku 1917 J. S. Kolár pro Lucerna film napsal a sám také zrežisoval dvě grotesky s Františkem

Nesvadbou v hlavní roli — *POLYKARP APROVISUJE* a *POLYKARPOVO ZIMNÍ DOBRODRUŽSTVÍ* a o rok později pak připojil ještě komedii *UČITEL ORIENTÁLNÍCH JAZYKŮ*. Na všech těchto filmech spolupracoval právě s Karlem Deglem.

Do roku 1922 se pak J. S. Kolár podílel jako režisér, autor námětu, scenárista či herec na čtrnácti dalších titulech. Mezi žánrovými komediami a dobrodružnými filmy vyniká fantastický snímek *PŘÍCHOZÍ Z TEMNOT* z roku 1921 anebo adaptace románu Karoliny Světlé *Kříž u POTOKA* ze stejného roku.

Mezi lety 1922 až 1925 nastal v české kinematografii tvůrčí útlum způsobený z velké části nekontrolovaným dovozem zahraniční produkce.²⁾ J. S. Kolár ve svých vzpomínkách uvádí, že v letech 1923 a 1924 bylo 97 % programů kin tvořeno zahraničními filmy a jen 3 % zbyly pro domácí produkci.³⁾ Navíc v této době J. S. Kolár onemocněl a po celý rok 1924 se léčil ve švýcarském sanatoriu. K filmu se tak vrátil až roku 1925 v roli pro-

1) Osobností J. S. Kolára optikou jeho rozdílných rolí v dějinách české kinematografie se zabývá ve své disertační práci realizované na Ústavu filmu a audiovizuální kultury Masarykovy univerzity v Brně Martin Kos. Z jeho již otisknutých starších textů můžeme zmínit např. Martin Kos, *Příchozí z temnot. Možnosti a funkce flashbacku v konstrukci vyprávění*. *Iluminace* 29, 2017, č. 2, s. 85–97.

2) Oproti dvaceti devíti filmům natočeným roku 1922 se roku 1924 podařilo zrealizovat jen deset snímků. Viz Kol. aut., *Český hraný film 1898–1930*. Praha: Národní filmový archiv 1995.

3) Rozhovor s J. S. Kolárem vedli Jaroslav Brož, Zdeněk Štábla, Myrtil Frída, Luboš Bartošek a Stanislav Zvoniček, [1971]. OS 756 1/n, NFA.

fesora Suka ve filmu PARNASIE, který natočil Josef Kokeisl podle Kolárova scénáře. Po svém návratu J. S. Kolár režíroval roku 1926 ještě drama ŘINA podle románu Rudolfa Jaroslava Kronbauera a ve stejném roce natočil také dokumentární film z osmého všesokolského sletu.⁴⁾ Vrcholem Kolárovy kariéry filmového tvůrce se však stal snímek SVATÝ VÁCLAV, který měl být uveden do kin v září roku 1929 v rámci miléniových oslav sv. Václava.

Samotný nápad natočit svatováclavský film zapadal do dobového kontextu plánů a nejrůznějších úvah o vzniku národního historického velkofilmu.⁵⁾ Ačkoliv většina hlasů volala po filmech s husitskou tematikou, překvapivě se nakonec uskutečnil plán na natočení filmu věnovaného středověkému světcí. Film měl být jakýmsi smířčím gestem směrem ke katolíkům, kteří se po velkolepých oslavách mistra Jana Husa roku 1925 mohli často cítit jako cizinci ve vlastní zemi,⁶⁾ nad religiózními prvky však jasně dominovala obecně humanistická masarykovská interpretace svatováclavského příběhu. Film tak měl především pomoci stmelit religiózně i národnostně rozdělenou společnost a zároveň demonstrovat směrem do zahraničí tisíciletou tradici československého humanismu.⁷⁾

Příprav k natáčení se ujal Milénium-film — Spolek pro tvoření československého historického filmu, který měl v plánu, kromě natáčení dalších filmů z národních dějin, také organizování projekcí, budování sítě stálých i putovních kin, stavbu filmových laboratoří a zakládání knihoven. Vše se mělo dít na spolkové, tedy nekomerční platformě.⁸⁾

Ze soutěže na filmové libreto vzešli dva vítězové, kteří měli na filmu spolupracovat, a to režisér opery Národního divadla Josef František Munclinger a J. S. Kolár. Během natáčení se však projeví rozdílné pohledy na zpracování svatováclavského příběhu. Neshody vyvěrající z dvou rozdílných režisérských přístupů vyvrcholily v listopadu roku 1929 odchodem J. F. Munclinger, a film tak přibližně od poloviny natáčecí doby režíroval samotný J. S. Kolár.⁹⁾

Jelikož členové spolku Milénium-film nebyli filmoví profesionálové, byla praktická produkční stránka natáčení svěřena firmě Elekta-Journal. Přesto natáčení provázely nejrůznější průtahy a potíže,¹⁰⁾ kvůli kterým se nepodařilo film dokončit ještě v miléniovém roce 1929, ale až na jaře roku 1930. Přijetí filmu bylo více méně rozpačité. Odmítavé kritiky,¹¹⁾ jistá přesycenost svatováclav-

4) Rozhovor s J. S. Kolárem vedli Jaroslav Brož, Zdeněk Štábla, Myrtil Frída, Luboš Bartošek a Stanislav Zvoníček, [1971]. OS 756 1/n, NFA.

5) Ivan Klimeš, Jiří Rak, Idea národního historického filmu v české meziválečné společnosti. *Iluminace* 1, 1989, č. 2, s. 23–37.

6) Více o antiklerikálních náladách dvacátých let 20. století viz Kol. aut., *Český antiklerikalismus*. Praha: Argo 2015.

7) Petr Kopal, Svatý Václav (1930): mír s Němci u diváků propadl. *Cinepur* 17, 2009, č. 17, s. 11–16.

8) Archiv Národního muzea, f. Svatováclavská liga, k. 125, stanovy spolku. Fond Svatováclavská liga uložený v Archivu Národního muzea je však nezpracovaný a běžně nepřístupný. Autor této studie měl možnost ve fondu bádat v rámci svého doktorského studia a přípravy disertační práce na téma *Vztah římskokatolické církve ke kinematografii v českém prostředí od počátku kinematografie do roku 1948*. Archivní prameny týkající se natáčení filmu SVATÝ VÁCLAV byly prezentovány na konferenci Český kinematograf, která se konala v Národním technickém muzeu dne 20. října 2016. Příspěvek bude otištěn v připravované kolektivní monografii, která má z konference vzejít.

9) Archiv Národního muzea, f. Svatováclavská liga, k. 125.

10) Informace o natáčení filmu SVATÝ VÁCLAV přináší také studie Viktora Velka, viz Viktor Velek, *Svatý Václav. První československý historický velkofilm*. (Booklet k neprodejnému DVD, který vydal Úřad vlády ČR k příležitosti slavnostní projekce filmu v den státního svátku 28. září 2010.) Praha: 2010.

11) Jedno z nejostřejších odmítnutí vzešlo z pera Václava Tilleho. Nejednalo se sice o oficiální filmovou kritiku, ale o soubor rukopisných poznámek, které byly vydány po Tilleho smrti Lubomírem Linhartem v knize *První estetik filmu Václav Tille*. Praha: Filmový ústav 1968. J. S. Kolár ke konci svého života tuto kritiku interpretoval

skou tematikou, nástup zvukového filmu a nevládnutá exploatace¹²⁾ — to jsou zásadní příčiny, které způsobily naprostý finanční neúspěch filmu a konec Kolárovy režisérské kariéry.

Projekt filmu o Svatém Václavu byl z mnoha důvodů unikátní, například i proto, že se na něm finančně podílel stát. Z celkové sumy 4 372 933,73 Kč¹³⁾ poskytl stát postupně na bezúročných půjčkách 3 miliony Kč. Neutěšená finanční situace však spolku Milenium-film neumožnila cokoliv z této sumy vrátit. Stát v roce 1936 odepsal své pohledávky vůči Milenium-filmu jako nedobytné¹⁴⁾ a spolek samotný ukončil svou existenci v dubnu 1940 s dluhem téměř 3 miliony 400 tisíc.¹⁵⁾

J. S. Kolár sice režíroval roku 1931 pro Elekta-Journal ještě jeden film — dokumentární snímek VYSOKÉ TATRY, pak se ale jako režisér natrvalo odmítl a stal se společníkem firmy působící v galvanoplastickém průmyslu. Ve filmech se objevoval nadále, ovšem pouze jako herec v nejrůznějších drobných rolích. Za všechny můžeme jmenovat alespoň roli kapitána fotbalové asociace v KLAPZUBOVĚ XI, roli soudce v ČAPKOVÝCH POVÍDKÁCH anebo roli generála v KDYBY TISÍC KLARINETŮ.

Další sférou české kinematografie, ve které se J. S. Kolár pohyboval, bylo prostředí filmových funkcionářů. Již roku 1919 J. S. Kolár založil první filmovou profesní organizaci pod názvem Organizace československého filmového herectva a patřil také mezi zakládající členy Filmové ligy československé, jejíž ustavující valná hromada

proběhla 28. dubna 1920.¹⁶⁾

V rámci Filmové ligy československé se J. S. Kolár snažil o prosazení kontingentního systému do českého filmového prostředí. Ve sporu o kontingent proti sobě stály, zjednodušeně řečeno, zájmy českých filmových výrobců závislých na odbytu domácí produkce a zájmy filmových půjčoven a majitelů kin, kteří profitovali z dovozu populárních zahraničních snímků. K otázce kontingentu se J. S. Kolár zevrubně vyjádřil například na valné hromadě Filmové ligy československé na jaře roku 1927, a to za přítomnosti zástupců ostatních filmových organizací. O průběhu jednání i o Kolárově výstupu přinesl obsáhlou zprávu Quido E. Kujal v *Českém filmovém zpravodaji*.¹⁷⁾ Kontingentní systém byl nakonec uveden do praxe roku 1932.

Jako zástupce Filmové ligy československé se J. S. Kolár podílel také na další protekcionistické aktivitě v české kinematografii, a to když byl jmenován do komise, která měla po nástupu zvukového filmu řešit možné ohrožení české kultury ze strany německý mluvících filmů.¹⁸⁾

J. S. Kolár se koncem třicátých let 20. století odmítl a do filmového života se vrátil opět až po 2. světové válce, tedy v období zestátněné kinematografie. Od září roku 1946 do listopadu 1948 zastával funkci člena Filmového uměleckého sboru.¹⁹⁾ Působil tedy jako funkcionář vrcholného orgánu rozhodujícího o dramaturgii zestátněné filmové výroby.

jako výsledek osobní neváživosti mezi V. Tillem a Josefem Pekařem, který figuroval v roli odborného recenzenta svatováclavského filmu a který Kolárovo libreto doporučil k realizaci. Viz Rozhovor s J. S. Kolárem vedli Jaroslav Brož, Zdeněk Štábla, Myrtil Frída, Luboš Bartošek a Stanislav Zvoníček, [1971]. OS 756 1/n, NFA.

12) Domácí exploataci byla pověřena firma Gong-film. Jednalo se o dceřinou firmu Elekta-Journalu, kterou vedl blízký spolupracovník Karla Pečeného František Horký. Zahraniční exploatace připadla samotnému Elekta-Journalu. Viz Archiv Národního muzea, f. Svatováclavská liga, k. 125, zápisy ze schůzí spolku Milenium-film.

13) Archiv Národního muzea, f. Svatováclavská liga, k. 125, Výtah z výrobních účtů filmu „Svatý Václav“ ke dni 28. dubna 1930.

14) Viktor Velek, *Svatý Václav*, s. 38.

15) Národní archiv, f. Ministerstvo vnitra — nová registratura. Soupis spolkových spisů signatury D3111, k. 5073.

16) Archivní fond Filmové ligy československé je uložen v oddělení písemných archiválií NFA.

17) Quido E. Kujal, *Otázka kontingentu. Český filmový zpravodaj* 7, 1927, č. 14 (9. 4.), s. 1–2.

18) Ivan Klimeš, *Kinematografie a stát v českých zemích 1895–1945*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta 2016, s. 210.

19) Archivní fond Filmového uměleckého sboru je uložen v oddělení písemných archiválií NFA.

Do třetice se pak J. S. Kolár uplatnil v české kinematografii jako filmový historik a pamětník zaměstnaný v Československém filmovém ústavu. V padesátých letech 20. století zde začal pracovat v dokumentačním oddělení, jehož se stal posléze vedoucím, a v šedesátých letech byl pak členem zdejší historicko-vědecké sekce. J. S. Kolár během svého působení v Československém filmovém ústavu publikoval řadu článků a vzpomínkových textů o éře českého němého filmu a podílel se také na vydání publikací *Československý němý film 1898–1930* a *Československý zvukový film 1930–1945*. Autobiografický román nazvaný *Clona se otevírá* zůstal pouze v rukopisu. Dále měl J. S. Kolár v Československém filmovém ústavu za úkol rekonstruovat fragmentárně dochované snímky z němé éry. Dalo by se tak říci, že J. S. Kolár tímto svým působením v podstatě z(re)konstruoval obraz celé rané české kinematografie do podoby, v jaké ji vnímaly další generace filmových historiků.

V osobním fondu J. S. Kolára, který je uložen v oddělení písemných archiválií NFA, jsou dochovány (byť fragmentárně až torzovitě) písemnosti ilustrující Kolárovo působení jako filmaře a především pak písemnosti vzešlé z jeho aktivit coby filmového historika.

J. S. Kolár režisér je zastoupen především archiváliemi uloženými pod signaturou III.b.2 (inventurní čísla 56 až 78). Jedná se o filmové náměty a scénáře Kolárových filmů dochovaných často v originálních rukopisech a(nebo) s Kolárovými vlastnoručními poznámkami.

Funkci pamětníka a filmového historika pak dokládají nejrůznější články, smuteční projevy o zesnulých filmových osobnostech, vzpomínkové rozhovory a přepisy rozhlasových relací (inv. č. 30 až 55 a 79 až 82). Součástí fondu je také množství nejrůznějších výstřižků, poznámek a dalších textů, které Kolárovi sloužily jako podkladový materiál (inv. č. 261 až 322). Zajímavým a důležitým potvrzením Kolárovy práce při rekonstruování filmů jsou jeho vlastnoruční poznámky a zápisky z rekonstrukce snímku Sva-

TÝ VÁCLAV, které se věnoval v šedesátých letech 20. století (inv. č. 365).

Zbytek fondu, který celý čítá jedenáct kartonů a jedny desky, tvoří kupříkladu různé autobiografie a soupisy vlastní filmografie (inv. č. 2 až 4), jen torzovitě dochovaná korespondence (inv. č. 8 až 26) či nejrůznější články věnované J. S. Kolárovi a jeho tvorbě (inv. č. 329 až 358). Součástí fondu byly také fotografie českých i zahraničních filmových osobností a také fotografie z českých i zahraničních filmů. Většina jich ovšem byla přemanimulována do příslušných fotografických sbírek v rámci oddělení písemných archiválií NFA.

Obraz J. S. Kolára pak cenným způsobem dotváří rozhovor, který s ním vedli Jaroslav Brož, Zdeněk Štábla, Myrtil Frída, Luboš Bartošek a Stanislav Zvoníček a který je uchován ve Sběrce zvukových záznamů, a dále též množství zpráv, článků a reportáží z dobových periodik, která jsou uložena v knihovně NFA.

Petr Hasan